

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 930

מסכת בבא בתרא נ"ו - ס"ב ♦ נגעים א', ה' - ב', א'

בס"ד, כ"א אדר תשע"ז

השבוע בגליון

- ♦ קשוט עצמן תחילה ואחר כך קשוט אחרים
- ♦ "ראש הישיבה" אינו חוזר לכהונתו
- ♦ מדוע אין מברכים על מצוות תוכחה?
- ♦ אכילת בשר עוף בתשעת הימים
- ♦ צלחת מצויירת זכר לחורבן

- ♦ הלבוש הראוי לתלמיד חכם
- ♦ חשיבות העליה לקברי צדיקים
- ♦ התנצלותו של רבי יהונתן אייבשיץ
- ♦ מי קדם למי, הנטלה או נטילת הידים?
- ♦ רביעיית של תורה, הפולמוס ועילותיו

דבר העורך

לכבוד נשיא ארה"ב

לפני כמה שנים נפטרה הגב' ברל ע"ה, יהודיה שהתגוררה בארצות הברית, ובה סיפר עליה בנה בימי השבעה: היה זה בתקופת כהונתו של נשיא ארצות הברית הארי טרומן. בעצת יועציו החליט נשיא זה, כי בכל שבוע הוא ישא נאום במועד קבוע לאומה האמריקנית שישודר בכל אמצעי התקשורת. לאחר התייעצות ארוכה עם מומחים לענייני תקשורת הוחלט כי הנאום השבועי היוקרתי של נשיא ארצות הברית של אמריקה ישודר בליל שבת, מאחר שבלילה זה האזרחים שלווים ופנויים, ונח מאד לטפסף לאזניהם תעמולה מוסווית ולרכוש את אמונם.

שמעה זאת הגב' ברל ע"ה ולבה נחמץ. הן יהודים רבים עלולים להכשל בחילול שבת ברצותם לשמוע את נאומו של נשיאם.

קוראים יקרים. לאחר בקשת מחילתכם הרשו לי להגיד, כי לו היינו במקומה, מן הסתם שגם ליבנו היה נחמץ על כך, אך היינו ממשיכים את שגרת חיינו, מתוך אהדה רבתי על ישראל עם סגולה הנמצא בגלות בין הגויים.

אולם, הגב' ברל ע"ה, אשת חיל היתה. היא ידעה כי על האדם מוטל לעשות את אשר ביכולתו לעשות, ומכאן ואילך... נטלה, איפוא, הגברת את עטה, ושיגרה מכתב לנשיא ארצות הברית של אמריקה. בדבריה היא תיארה את נאמנותה לארצה, ומשום כך גם את רצונה הכן להאזין לדברי הנשיא, אך ציינה, כי לצערה יימנע ממנה לשמוע את נאומו, משום שכיחודה שומרת שבת היא מנועה מהפעלת מכשיר חשמלי מכל סוג שהוא. אי לכך, אני מבקשת ממך, אדוני הנשיא, לשדר את נאומוך ביום אחר.

מכתב לפה, מכתב לשם, הם, שם, למעלה, בצמרת השלטון, ככל אינם קוראים בקפידה מכתבים של אזרחים מן השורה. תבל על המאמצים, הלא כן? ובכלל, האם ניתן להעלות על הדעת, כי שעת הנאום אשר נבחרה לאחר התייעצויות ממושכות תבוטל מפני בקשתה של אשה המייצגת מיעוט קטן ובלתי משפיע? **לאחר** כשבוע ימים פתחה גב' ברל ע"ה מכתב שהונח בתיבת הדואר של ביתה ובו נכתב, כי נשיא ארצות הברית של אמריקה קרא את מכתבה, והוא מתייחס לכך בכובד ראש...

דף נז/ב חלוק של תלמיד חכם כיצד כל שאין בשרו נראה מתחתיו

הלבוש הראוי לתלמיד חכם

כתב הרמב"ם (הל' דעות פ"ה הל' ט), שמלבוש תלמיד חכם צריך להיות נקי ומסודר "ולא יהא בשרו נראה מתחת מדיו כמו בגדי הפשתן הקלים ביותר שעושים במצרים". הכסף משנה (שם) מפרש שמקור הרמב"ם להלכה זו הוא מסוגייתנו האומרת "חלוק של תלמיד חכם כיצד, כל שאין בשרו נראה מתחתיו". אולם, לדעת הרשב"ם בסוגייתנו כוונת הגמרא היא, שחלוקו של תלמיד חכם יהא ארוך עד פיסת רגלו, כדי שלא יראו את כפות רגליו גם אם יהלך יחף.

האחרונים (תשובה מאהבה ח"ה א, ה. מעשה רקח כאן, נימוקי מהרא"י ויוני מהר"נ בספר הליקוטים כאן וארצות החיים למלבי"ם ב/כג), מתייחסים לדברי הכסף משנה האומר, שמקור דברי הרמב"ם הוא מסוגייתנו, וכתבו, כי מדברי הגמרא נראה כפירושו של הרשב"ם שכן, בהמשך דבריה מבאר הגמרא את מידותיה הראויות של טלית תלמיד חכם ואומרת, שעליה להיות ארוכה עד שהחלוק לא יבלוט מתחתיה טפח. הרי לנו, שגמרתנו מתייחסת לאורכם של הבגדים ולא לעובייהם. לפיכך, הם מבארים, שמקורו של הרמב"ם הוא מדברי הגמרא (יומא לה/ב) המספרת, שאמו של רבי אלעזר בן חרסום עשתה לו כתונת יקרה ואחיו הכהנים לא הניחו לו ללבושה מפני שניתן היה לראות דרכה את בשרו. מכאן למד הרמב"ם, שבגד מסוג זה אינו מכבד את בעליו, ומאחר שעל תלמיד חכם להלך באופן צנוע, עליו להמנע מלבישתו.

דף נח/א אשכחיה לאליעזר עבד אברהם דקאי

חשיבות העליה לקברי צדיקים

מקדמות דנא נהגו ישראל עם קדושים לילך ולהתפלל על קברי צדיקים. אין אנו זקוקים להרחיב במעלת התפילה על קברי הצדיקים, אך נציין את גירסת הב"ח וה"עין יעקב" במסכת סוטה (יד/א) שקברו של משה רבינו ע"ה טמון ונעלם, מפני שגלוי וידוע לפני המקום, שאם היו בני ישראל באים ומתחננים על קברו הוא היה עומד בתפילה ומבטל את גזירת הגלות.

גמרתנו מספרת, שר' בנאה היה עוסק בציון מקום הקברות, כדי שלא יכשלו בטומאת מת. בתוך כך, הגיע ר' בנאה למערת המכפלה ומצא בפתחה את אליעזר עבד אברהם, אשר הוא משבעת הצדיקים שלא מתו (רשב"ם בד"ה אשכחיה בשם מסכת דרך ארץ זוטא סוף פ"א), ותפקידו היה למנוע כניסת בני אדם שאינם ראויים למערה (לפי אחד במהרש"א בח"י אגדות). הרשב"ם בסוגייתנו (ד"ה רבי בנאה) אף מציין, כי ר' בנאה "אדם גדול וחשוב היה, לפיכך ניתן לו רשות ליכנס בקברי צדיקים, אבל אחר - לא". לאור דברים אלו כתב המהרש"ם (דעת תורה או"ח סי' תקפ"א סעי' ד), כי לאנשים רמי מעלה בלבד, המבינים בסוד קדושים, ראוי להשתטח על קברות צדיקים, אך אחרים יש להם להמנע מכך.

מדבריו נראה לכאורה, כי אנשים אשר אינם מייחסים לעצמם נקיות מכל חטא ועוון כל שהוא, צריכים למנוע עצמם מעליה לקברי צדיקים, אולם, הגאון בעל המנחת אליעזר (שם), מאריך להוכיח ממקומות

צעילוי נשמת

הר"ר **משה שמחה רובנר** ז"ל
בן יבדלחט"א ר' דוד וזהבה הי"ו
נלב"ע כ"ג באדר ב' תשמ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידו הר"ר **דוד**
ומרת **זהבה רובנר** שיחיו - פתח תקוה

צעילוי נשמת

הרב **ישכר זליג** ז"ל
בן הרב אהרן פרנקל תאומים ז"ל
נלב"ע כ"א אדר תשע"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ר' **חיים** שיחיו - ירושלים

צעילוי נשמת

מרת **שפרה בן דוד** ע"ה
בת הרב משה ורבקה כהן מלהיוף ז"ל
נלב"ע ליל ש"ק כ"ה באדר א' תשנ"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

רבים, כי אדרבה, מצווה גדולה להתפלל על קברי הצדיקים, וכל האמור לעיל אינו מתייחס אלא לביקור בקבר צדיק שלא לצורך תפילה, כר' בנאה שביקש להכנס למערות הצדיקים כדי לציין את מקומם. אך המבקש להתפלל על קברו של צדיק אינו צריך לחשוש לכך. ואכן, השערי תשובה (שולחן ערוך או"ח סי' תקס"ח ס"ק כ"ז) כתב, "שאף אם יושב בארץ ישראל ונפשו אותה להשתטח על קברי הצדיקים בחו"ל, או יושב בירושלים ורוצה ללכת על קברי הצדיקים שבא", שרי לילך אדעתא לחזור, משום שהדבר נחשב למצווה. אמנם בעל המנחת אליעזר מציין את הנאמר בכתבי האריז"ל כי מי שאינו טהור עלול להנזק בגשתו אל קברי הצדיקים (עיי' מגן אברהם או"ח סי' תקנ"ט ס"ק ט"ז).

התנצלותו של רבי יהונתן אייבשיץ: מעניין לצטט את דבריו של הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל במכתבו לבני קהילת מיץ שבחרו בו לשמש כאב"ד בקהילתם. במכתב זה הוא מתנצל על דחיית זמן בואו לקהילתם וכותב: "ויש עלי חובת גברא לילך למדינת מעהרין קצה ארץ שלעזיא להשתטח על קברות אבותי בעיר אייבשיץ, והם יבקשו עלי רחמים" (הובא בשו"ת קול מבשר ח"ב סי' ז').

תפילה על קבר צדיק מתקבלת מכל מקום שממנו רואים את הקבר: לסיום, נציין את המובא בספר "הילולא דצדיקיא" (הובא במקור החדש להרב ראובן מרגליות על ספר החסידים אות ת"ט), כי התפילה על קברו של צדיק אינה צריכה להאמר על קברו ממש, אלא די לעמוד במקום אשר משם ניתן לראות את הקבר. כהוכחה לכך הוא מביא את דברי סוגיינתו, המספרת על אביי, שביקש ליד קברו של רב טובי בר מתנה, כי ירפה את אחיזתו מזקנו של נכרי שחיטט בקברו. מאחר שאביי כהן היה, הרי שלא עמד בד' אמותיו של קברו של רב טובי בר מתנה, ובכל זאת הועלה בקשתו.

דף נח/ב כתיב אפיתחא דקפוטקיא אנפק אנבג אנטל מי קדם למי, הנטלה או נטילת הידים?

בגמרתנו מובאים שמות אחדים למידת נפח של "רביעית", והם: "אנפק", "אנבג" ו"אנטל". גמרא זו מהווה מקור למחלוקת הראשונים אודות ביאור המילים "נטילת ידים", אשר מרוב השימוש בביטוי זה, כמעט שאין שמים לב למשמעותו.

במחזור ויטרי (סי' ס"ז) מביא בשם רבינו "תנוח נפשו בצרור החיים" [והוא רש"י], שמכיון שהשיעור המזערי לכמות המים הנדרשת לנטילת ידים הוא רביעית, ובתקופת חז"ל הכלי שתאם שיעור זה היה נקרא "אנטל", כמבואר בסוגיינתו, נקראה מצוות שטיפת הידים בשם "נטילת ידים" (ראה גם ברבינו גרשום כאן).

לדעת ראשונים אחרים, שטיפת הידים נקראה בשם "נטילת ידים" עקב הצורך להגביה את הידים לאחר שטיפתם, וכלשון הפסוק (ישעיה ג/ט) "וינטלם וינשאם". כך נאמר בשם רב האי גאון (המובא בספר הפרדס לרש"י ובשבילי הלקט קל"ו, ועוד), ואף המאירי (בספרו בית יד על הל' נט"י) מעדיף פירוש זה, ולא עוד אלא, שלדעתו הכמות "אנטל" והכלי "נטלא" (המוזכר בחולין קז/א ומובא ברשב"ם כאן) נקראו כך על שם שנטילים ידים בהם, ולא להיפך!

דף נח/ב אנטל זהו רביעית של תורה

רביעית של תורה, הפולמוס ועילותיו

שיעור "רביעית של תורה" המוזכר בגמרתנו, הוא רביעית הלוג. בתרגומו לשיעורי זמננו נחלקו הדעות. יש הסוברים, כי שיעור רביעית הוא 86 גרם, ויש שהגדילו את הכמות, ולדעתם שיעור רביעית הוא 150 גרם. בשורות הבאות נשתדל לעמוד בקצרה על המקורות לדעות אלו.

במסכת פסחים (קט/א) אומר רב חסדא "רביעית של תורה אצבעים על אצבעים, ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע". לדעת ראשונים רבים, שיעור זה של אצבעים על אצבעים וכו' הוא נפח של ביצה ומחצה, וכך כותב רבינו ירוחם (תולדות אדם נתיב ח' ה"ד דף מג"ט טור א') לגבי מצוות ארבעה כוסות: "ארבעה כוסות הללו צריך שיהיה בהן כדי רביעית הלוג, פירוש שהוא ביצה ומחצה כך פשוט בפסחים". גם השולחן ערוך (או"ח סי' תפ"ו) בפוסקו הלכה זו משתמש במידת הביצים.

הרמב"ם מזכיר גם הוא שיעור זה של ביצה ומחצה ולאחר מכן הוא מציע אפשרות מדידה פשוטה וקלה לשיעור רביעית וכתב (בפירושו למסכת עדיות), כי שיעורו שווה למשקל 27 "דרהם" שהיה מטבע כסף מקובל בארצות ערב, בערך משנת ד' ת"ס עד עשרות השנים האחרונות. הגאון רבי חיים נאה זצ"ל שקל את ה"דרהם" בן זמנו, בירושלים תחת שלטון התורכים, ומצאו שוקל 3.2 גרם. נמצא, איפוא, ששיעור רביעית הוא 86.4 גרם כמשקל 27 "דרהם", וסימן נתן לדבר: "כוס" בגימטריה 86 [4].

ואכן, במשך שנים רבות נחשב שיעור "רביעית" כנפח של ביצה ומחצה, עד אשר רבה של פראג, הגאון רבי יחזקאל לנדא זצ"ל, מדד ומצא לפני כמאתיים שנה, כי שיעור "רביעית" לפי חישוב הגמרא המבוסס על מידות האצבעות כמפורט במסכת פסחים, הינו כנפח של שלש ביצים, היינו פי שניים מן השיעור

[4] לאחרונה עסקו מספר תלמידי חכמים בבדיקת הנושא, וגילו כי ה"דרהם" של זמן הרמב"ם שקל כ- 2.8 גרם, ולפיכך, 27 "דרהם" שוקלים 75.6 גרם בלבד. ממצאים אלו פורסמו במספר ספרים, ביניהם בספר מידות ושיעורי תורה (לרח"פ בניש) אשר קיבל את עדודו של הגרש"ז אויערבך זצ"ל לפרסום הדברים באומרו ששמע מכבר, כי רבי חיים נאה הגדיל מעט את השיעור. אף לשיעור זה ניתן סימן לזכרון: "היין" בגימטריה 75. ממצא זה אין בו כדי לשלול לחלוטין את השיעור 86 סמ"ק שהיו שנהגו בו מכבר מטעמים אחרים, ראה בספרו של הרב בניש הנ"ל.

לאחר שבועיים נשא הנשיא את נאומו בליל שבת, אך בתום הנאום הוא הודיע, כי מטעמים שונים, מכאן ואילך ישודר נאומו ביום שלישי בשבוע!

אשה אחת, במכתב אחד, זכתה בזכות עצומה שאי אפשר לשערה. במשך שנים רבות נמנעו רבבות יהודים מחילול שבת, בשל הכרתה ואמונתה התמימה, כי עליה מוטל לעשות את שביכולתה, ומי שאמר והיה העולם, ישלים את המשימה.

הדברים אמורים, הן לגבי אנשים החוששים להתחיל במעגל לימוד הדף היומי, מאחר שלתחושתם הם חסרים ידע נרחב וביססי בתלמוד וזמן רב יארך עד שיחשו כלומדים מן המניין של התלמוד הבבלי, והן לגבי אלו המבקשים לייסד שיעור במסגרת הדף היומי באזור מגוריהם, ומשימה זו נראית להם כהר גבוה ונישא, והן לגבי פעולות רוחניות נוספות. אל לנו לחשוש, "לא עליך המלאכה לגמור".

בעזרת ה' נעשה ונצליח!

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק. תל: 03-570-67-93 ווא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף נו/א חצובא מפסיק בכנסי הגר

צמח מוגן או צמח מגן

הצמח הוא צמח נאה שייחודיותו בשורשיו העמוקים, אשר תמיד חודרים כלפי מטה, לעומק האדמה ולא לצדדיה. לכן, מבואר בסוגיינתו, השתמש בו יהושע בן נון כדי לתחום את גבולות הקרקע בין שבת לשבת. מדוע נקרא שמו חצב? מבאר בעל בן יהודה, כי שמו נאה לו שהרי, אם נחלק את המילה "חצובא" כפי שהיא נקראת בארמית, נקבל שתי מילים שמשמעותן חצו-בה, היינו, חצו בה את החלקות והתחומים...

דף נז/ב שלחן של תלמיד חכם

השלישים המרכיבים את חיי האדם

בסוגיינתו למדנו על לבושו של תלמיד חכם ועל שולחנו. בהקשר לכך מציינת גמרתנו, כי על שולחנו של תלמיד חכם להיות: "שני שלישי גדיל [מפה קלועה] ושליש גלאי" [גלוי ללא מפה]. מפרשים רבים האריכו לבאר מאמר זה ומדבריהם עולה, כי כוונת הגמרא היא לאופן הראוי של לימוד התורה, כלהלן. שנינו במסכת קידושין (ל/א), שראוי לו לאדם לחלק את יומו לשלשה חלקים. בשליש אחד ילמד מקרא, בשני משנה ובשליש תלמוד.

מתנה, אומרת גמרתנו "שני שלישי גדיל", היינו: שני שלישים מלימודו, שהם המקרא והמשנה, קשורים הם וקלועים זה בזה כגדיל. ואילו "שליש גלאי" היינו, השליש השלישי, שהוא התלמוד, מפרש ומגלה את כוונת שני השלישים הקודמים.

בעל תולדות יעקב יוסף זצ"ל אף הוסיף ובאר, כי הספרים הקדושים מייצעים לאדם הטרוד בחבלי פרנסתו, כי ראוי לחלק את זמנו לשלשה חלקים. שמונה שעות ללימוד התורה, שמונה שעות לפרנסתו ושמונה שעות לצרכיו האישיים. וסימנך "א-ז תשכיל" "א-ז תצליח" (יהושע ח/א) ו"ישנתו א-ז" (איוב ג/א) שהרי א-ז בגימטריה שמונה:

ממילא, כאשר האדם הוא תלמיד חכם המכלכל את מעשיו במחשבה תחילה, הרי גם שני השלישים החולין שבחיו, לשם תועלתו ורוחניותו הם. על כן, מטבע הדברים קלועים ומקושרים הם יחדיו כגדיל עם החלק השלישי שהוא הגלאי, כלומר, החלק המגלה עליהם, מהי מטרתם האמיתית ומדוע הם נעשים (תולדות יעקב יוסף פ' בהר).

מעניין גם להוסיף את דבריו של בעל ה"בן יהודה" בסוגיינתו הכותב, כי ניתן לבאר כי התורה שבכתב והתורה שבעל פה בתורתו של התלמיד חכם קשורים הם זה בזה כגדיל, והשליש השלישי, שהוא המוסר והדרך ארץ של התלמיד חכם הוא כגלאי, המגלה מהי מהות תורתו והתמדתו של התלמיד חכם.

דף נח/ב סולם המצרי אין לו חזקה ולצורית יש לו חזקה

סולם צורי וקוני...

על משנתנו האומרת "סולם המצרי אין לו חזקה, ולצורי - יש לו חזקה", אמר בעל תולדות יעקב יוסף [פ' שופטים] זצ"ל, כי רמז נאה רמזו לנו כאן רבותינו: שני סולמות יש לו לאדם בחיי - "סולם מצרי" ו"סולם צורי". סולם "מצרי" בו עולים לתועבות מצרים, לתאוות וליצרי העולם הזה, כפי שמוכיח שמו של סולם זה - "מצרי" הוא "יצרם" בהיפוך אותיות. ההולך בדרך זו אין לו "חזקה" על דרכו, ויכול הוא לשוב בתשובה שלמה. ברם, העולה בסולם "צורי", היינו בדרך העולה בית א-ל בסולמו של הקב"ה צור ישראל, יש לו חזקה, כמו שלמדנו (יומא לח/ב) "כיוון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא, שוב אינו חוטא..."

דף נח/א הוא אמגושא

מה מסמל הזקן?

בגמרתנו מסופר על מכשף שגם היה שודד ובתוקף מקצועו נהג להפשית מתים מתכריכיהם. פעם אחת, הגיע הגנב לקברו של רב טובי בר מתנה, ובעודו חופר בעפר הקבר הושיט הנפטר הקדוש את ידו ולפת בחזקה בזקנו של הגנב המבועת, שרוחק למקום עד שאביי בקש מהנפטר לשחררו לנפשו. רבי יוסף חיים זצ"ל, בעל בן יהודע מבאר כי הנפטר תפסו בזקנו דווקא, משום שהזקן המופיע עם גדילתו של האדם, הוא סמל לבגרות וגדלות. לפיכך, תפסו הנפטר בזקנו, לאמרו, אתה, שמכשף וגנב הנך ועושה מעשה שטות, נותרת כסיל חסר דעת, מה לך זקן המסמל את הגדלות והבגרות...

דף ס/ב שלא לאכול בשר

זכויות פורחות...

פעם, כך מספרים, הלך רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל ביום תשעה באב לאסוף סכף לצדקה. כאשר נכנס רבי לוי יצחק לאחד הבתים, מצא לתמהונו אנשים קלי דעת, היושבים בסעודה ואוכלים בשר עוף בעיצומו של הצום. **אמר להם הצדיק** - "תמהני, אם עכשיו אתם אוכלים את העופות, מהיני ימצאו לכם 'כפרות' ערב יום הכיפורים?..." (סיפורי חסידים מועדים עמ' 430).

דף ס/א וישא בלעם את עיניו וירא

עין הזכוכית

באחד ממחנות ההשמדה שהוקמו על ידי הנאצים ימ"ש, רעדו כל אסירי המחנה מאחד המפקדים שנודע בעריצותו ובאכזריותו. קצין זה, בעל שתי עינים תכולות היה, אחת מהן הייתה עין רגילה והשניה עין מזכוכית, ולא ניתן היה להבחין ביניהן. באותה לחישה בה היו לוחשים לאסירים החדשים שיהירו מפני העריץ בעל עין הזכוכית, היו מוסיפים, כי איש עדיין לא הצליח לגלות איזו מעיניו עשויה זכוכית.

פעם אחת ביקש הקצין להשתעשע מעט, ולשם כך הוא קרא לאחד מן היהודים, הושיבו לפניו ואמר לו: "לבטח רעב הינך. התבונן בשתי עיני. אם תדע איזו מהן עשויה זכוכית, אעניק לך מנת אוכל הגונה. אם תכזב ולא תדע, אירה כדור בין שתי עיניך".

התרכז היהודי המפחד בעיניו התכולות של הנאצי, ולבסוף הצביע על אחת מהן "היא מזכוכית" אמר בבטחה.

מופתע מכישוריו של היהודי התעניין הקצין "זאת מניין לך? חברי הקרובים ביותר נכשלים בבחינה זו, כיצד ידעת אתה?". כאשר ראה הקצין כי היהודי חושש לענות, הבטיח לו כי כל רע לא יאונה לו. או אז השיב היהודי: "התבוננתי בשתי עיניך וראיתי, שאחת מהן אנושית יותר. הבנתי, כי עין זו עשויה מזכוכית..." (אוצר חיים ח"ד קל"ג).

דף ס/א ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה

סידורים ביום שישי

הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שח לתלמידיו, כי בעת שביקש בלעם לקלל את ישראל, הוא חיפש עבירה אשר כל בני ישראל נכשלים בה, כדי שקללתו תתפס בעבירה זו. לפיכך, חיפש בלעם את פתיחהם, כנאמר (בראשית ד/ז) "לפתח חטאת רובץ". אולם, מש"ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה", נכשל, אחר שנוכח, כי אמנם פה

הנקוב בראשונים שהוא ביצה וחצי הביצה. משום כך, הוא הגיע למסקנה בספרו צל"ח (פסחים קט), כי יתכן שבמהלך הדורות פחת והלך גודלן של הביצים, ומעתה עלינו להחמיר ולשער את מידת ה"רביעית" על פי המדידה שננקבה בגמרא, היינו, לפי אצבעות הידים, אשר לפיה שיעור רביעית הוא 150 גרם. אף סימן נתנו לכך - "כוס הגון" בגימטריה 150. אולם, מדגיש הצל"ח כי אין בכוחו לבטל את מדידת הראשונים לפי ביצים, ולפיכך, שיעורו נועד לחומרא בלבד אך אין להלך אחריו לקולא, כגון בשיעורי יום הכיפורים והפרשת חלה. פוסקים רבים דנו ארוכות בנושא זה (עיי חזון איש קונטרס השיעורים א"ח סי' ל"ט, שיעורין של תורה להגר"י קנייבסקי זצ"ל, ושיעורי תורה להגר"ח נאה זצ"ל) והמובא לעיל, הינו לקט קצרצר בלבד.

להלכה, פסק המשנה ברורה (סי' רע"א סעי' י"ג בביאור הלכה ד"ה "של רביעית"), כי לעניין מצוות מדאורייתא יש להחמיר. וגם לעניין קידוש בליל שבת, שעיקרו מדאורייתא, אף שהברכה על כוס יין אינה מדאורייתא, נכון לכתחילה לחוש לדברי הצל"ח. אולם, לגבי קידוש ביום השבת וכן לגבי כוסות אחרים של ברכה יש לסמוך על מנהג העולם.

דף ס/ב התקוששו וקושו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים

קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים

"התקוששו וקושו" אמר הנביא (צפניה ב/א), ומפסוק זה דרש ריש לקיש את הדרשה הידועה: "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים". בסוגייתנו מסופר, שרב ינאי סירב להורות לאדם לקצוץ את אילנו שנטה לרשות הרבים, טרם קצץ הוא עצמו את אילנו שלו שנטה גם הוא לרשות הרבים, באומרו "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים".

"ראש הישיבה" אינו חוזר לכהונתו: "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים", אינו משפט מליצי בלבד. הרדב"ז (ש"ת ח"ו ב' אלפים ע"ח) מבאר, כי משום כך פוסק הרמב"ם ש"ראש הישיבה", הלא הוא ראש הסנהדרין, שחטא, אינו חוזר לתפקידו גם לאחר ששב בתשובה, בשונה מנושאי משרות ציבוריות אחרות, כחזן וכדומה, שאין מורידין אותם מגדולתם אם חטאו וחזרו בתשובה. זאת, מאחר שראש הסנהדרין הוא מנהיג הדור ותפקידו ליישר את העם לילך בדרך הישר ואמרו חכמינו "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים".

משפט זה, אמרו חז"ל, יציב אדם מול עיניו בשעה עומד להוכיח את חבריו ולקיים מצוות תוכחה, ויראה אם הוא בעצמו נקי מחטא זה (עיי מלבי"ם ויקרא יז/ט), עד שאמר רבי טרפון (ערכין טז/ב), "תמיהני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה אם אמר לו טול קיסם מבין שינך, אמר לו טול קורה מבין עיניך". כלומר, אין אדם יכול להוכיח את חבריו, משום שעד שהוא מוכיחו על עוון קטן, עונה לו חבריו טול אתה עוון גדול שבידך, "הלכך אין יכולין להוכיח שכולן חוטאים" (רש"י שם ד"ה קיסם).

מדוע אין מברכים על מצוות תוכחה? לא זו בלבד, אלא שהאבודרהם (ברכת המצוות ומשפטיהם), במנותו את המצוות אשר אין מברכים עליהן, מצווה מצווה ונימוקה עמה, מבאר, כי המוכיח את חבריו אינו מברך על מצוות תוכחה, משום שאין בנמצא מי אשר יוכל להוכיח את חבריו והוא עצמו נקי וחף מחטא ועוון.

האם אמנם משום כך בטלה ונעקרה מן העולם מצוות תוכחה, שהיא מצוות עשה מן התורה? חלילה, אומר הגאון רבי יצחק וויס זצ"ל (ש"ת מנחת יצחק ח"ד סי' פ') שליקט רבות מדברי רבותינו בנושא זה, והגיע למסקנה כי "כוונת דברי התנאים, רק לזרז את המוכיח, לקשט את עצמו תחילה", ומאחר שאם אדם חוטא בעצמו, אשם הוא בכך שגם חבריו חוטא שהרי אינו יכול להוכיחו.

[מעניין לציין את דברי בעל שבות יעקב בפירושו עיון יעקב (על עין יעקב), שכפי שבימינו הדיינים היושבים בבית הדין אינם "מומחים", אך "שליחותיהו קעבדינן", היינו הם דנים בשליחות תלמידי החכמים מן הדורות הקודמים שהיו ראויים לדון. כך גם אנו מצויים על מצוות תוכחה, בשליחות הדורות הקודמים אשר ראויים היו להוכיח את העוברים עבירה...].

דף ס/ב ת"ר כשחרב הבית בשניה

אכילת בשר עוף בתשעת הימים

מבואר בסוגייתנו, שמשחרב בית המקדש השני היה ראוי לגזור שלא לאכול בשר, כאות אבל על שאין אפשרות להקריב קרבנות על גבי המזבח, אך לא גזרו כן מאחר שאין הציבור יכול לעמוד בגזירה זו. בכל זאת, כמובא במשנה במסכת תענית (כו/ב), תקנו חז"ל שאין לאכול בשר בסעודה המפסקת בערב תשעה באב.

בימינו מחמירים שלא לאכול בשר גם בימים שלפני תשעה באב, כפי הדעות והמנהגים השונים המובאים בשולחן ערוך (א"ח סי' תקנ"א). הגאון מוילנא (שם סעי' ט') מציין את גמרתנו כמקור למנהגים אלו. שכן, מדברי גמרתנו האומרת שאין לתקן גזירות שהציבור אינו יכול לעמוד בהן, משמע, כי אין מניעה מתיקון גזירות לתקופות קצרות שהציבור יכול לעמוד בהן.

מאחר שבגמרתנו מבואר, שהאיסור לאכול בשר נבע מהפסקת הקרבת קרבנות בבית המקדש, לכאורה, אין להמנע כי אם מאכילת בשר בקר, שהרי, כידוע, מעולם לא הוקרבו תרנגולים על גבי המזבח.

אלא שמדברי הראשונים עולה כי לגזירה זו היה טעם נוסף, והוא - שלא להרבות בשמחה. שהנה, פסק האבי העזרי (טור א"ח סי' תקנ"ב), כי אין להמנע מאכילת בשר עוף, משום שאין שמחה אלא בבשר בקר וביין. אולם, הטור (שם) חולק עליו וסובר כי עקב הטעם של האבלות בתקנה זו, יש גם להמנע מאכילת בשר עוף. אולם, הב"ח (שם) כתב, כי אדם המתקשה באכילת מאכלי חלב, יאכל בשר עוף וכן פסק המגן אברהם (א"ח סי' תקנ"א ס"ק כ"ח והובא במשנה ברורה שם ס"ק ס"ד).

הדף היומי

בבא בתרא נ"ז-ס"ב

כ"א-כ"ז אדר

דף ס/ב עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט

צלחת מצויירת זכר לחורבן

בסוגייתנו מבואר שכזכר לחורבן הבית, "עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט". כלומר, יש להחסיר תבשיל שהיה מן הראוי להגישו יחד עם התפריט של אותה סעודה, ואף יש לשייר מקום פנוי בשולחן, כדי שיהא ניכר שבמקום זה לא הונח מאכל פלוני, כזכר לחורבן. הלכה זו גם נפסקה בשולחן ערוך (או"ח סי' תק"ס סעי' ב'), ובפוסקים מבואר, כי גם בסעודת מצווה יש לנהוג כן, לבד מסעודות שבתות וימים טובים. אמנם דנו הפוסקים אם גם בכל סעודה יומיומית שאוכל אדם בביתו יש לו לשייר כן (עיי' ט"ז וכפ' החיים שנחלקו בפירוש לשון ה"שולחן ערוך" העורך סעודה "לאורחים").

והנה, חרף דקדוק הפוסקים בבירור פרטי הלכה זו, לא נשמע אי מי הנוהג בה! תמיהה זו כבר העלה בעל החיי אדם, והביאו בעל המשנה ברורה (שם): "וצריך עיון, שכל זה אין נוהגין כלל". גם בעל השערי תשובה (שם) מתבטא בחריפות אודות הזלזול בעניינים שהם זכר לחורבן: "אך בדורות אלו יצאו להקל והקילו וחזרו והקילו, עד שכמעט נשכח מלב, ואין על מה להשען, וכן כמה דינים כיוצא, בעוונותינו הרבים, יצאו מה שיצאו".

לעומתם מליץ בעל הכף החיים (אות י"ח), שאפשר שבזמן חז"ל, היה סדר מיוחד להגשת התבשילים לשולחן, וחסרון של תבשיל פלוני היה ניכר מאוד. ברם, בזמננו, חסרונו של תבשיל מסויים אינו מזכיר את החורבן אלא נתלה על ידי המסובים בחוסר יכולתו של בעל הבית להכינו. למרות זאת, הוא מסיים, שיש להניח מקום פנוי בלא קערה, "ויכוין עליו שיהיה זכר לחורבן".

לפני זמן מה פורסם, כי אברך יקר שנגעו לליבו דברי היעב"ץ (סידור יעבץ פניני תשעה באב חלון ו' אות ד') הזועק: "אהה, מימי לא שמעתי ולא ראיתי מי ששם לב לזה, ממיעוט השגחה על דברי חז"ל, עם היות כל דבריהם כגחלי אש", הגה ברוחו להחיות מצווה זו, שהינה בבחינת "מת מצוה". בעידוד רבנים פנה האברך לצייר, ובקשו לעטר צלחת מאותן שמגישים בהן תקרובות לשולחן, בכיתובים ובאיורים אודות חורבן ירושלים. הנחת צלחת זו על שולחן, תסמל את חסרון התבשיל, זכר לחורבן.

ושם יש חטאים, אך אין פתחיהם מכוונים, היינו, אין חטא אחד מסויים, אשר בו הכל נכשלים. **הגאון**, שביקש לחזק את סדר הלימוד ביום שישי בשיבתו, ישיבת סלוצק, אמר לתלמידיו, כי מנהגם לדחות את כל סידוריהם הפרטיים ליום השישי בשבוע, גורם קיפוח לסדר הלימוד ביום זה. אילו היו מפזרים את סידוריהם אלו על פני שאר ימות השבוע, לא היו פתחיהם מכוונים זה כנגד זה... והנזק היה פוחת לאין ערוך... (ספר דרך עץ החיים).

לעילוי נשמת

מרת **שאשא מלכה ג'ייקובס** ע"ה

בת הרב מנחם מנדל דסקל ז"ל
נלב"ע כ"ג באדר א' תשס"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ישראל מרגלית** ז"ל
ב"ר יוסף ז"ל נלב"ע כ"ב באדר א' תשס"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידינו
הר"ר **יעקב מרגלית** ומשפ' שיחיו - פרדס חנה

לעילוי נשמת

מרת **גליקעל קליין** ע"ה ב"ר יהושע הלוי וייס ז"ל

תנצב"ה

נלב"ע כ"ו באדר תשע"ב ומשפ' בני ברק

נר ה' נשמת אדם

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: 3029*

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

